

Ашуур уулу Б.

КӨЧМӨН ЭЛДИН МЕКЕНЧИЛДИГИ

Ашуур уулу Б.

ПАТРИОТИЗМ КОЧЕВЫХ НАРОДОВ

Ashur uulu B.

THE PATRIOTISM OF NOMADIC PEOPLES

УДК: 903,15+172.15

Бул макалада азыркы учурдун актуалдуу проблемасы болгон көчмөн элдин мекенчилдик маселеси каралды. Көчмөн элиндеги мекенчилдиктин маани-маңызы, баалуулуктары маданият таануучулук өнүттө чечмеленди. Көчмөн элдердеги мекенчилдик көрүнүшүнүн өзгөчөлүктөрү белгиленди. Мекенчилдикти коомчулукка сиңирүү максатында бир катар сунуштар берилди. Биздин заманга чейинки миңдеген жылдык тарыхты өз ичине камтыган көчмөндөрдүн жашоосундагы мекенчилдик темасы, алардагы мекенчилдиктин тамыры да тереңде. Көчмөн элдердеги мекенчилдик пафос тарыхый тап эстеликтеринде, фольклордо, мифтик чыгармаларында көрүнөт. Анткени мифологиялык аң-сезим бардык көчмөн эл үчүн бирдей мүнөздүү белгиле ээ болгон. Ар бир элдин дүйнө таануусу жалпысынан окшош болуп, элди, жерди, мекенди коргоочу баатырга жаратуучу тарабынан өзгөчөлүк ыйгарылаарына ынанышкан. Мына ушул түшүнүктү фольклордо чагылдырышкан. Мекенчилдик бул адамзаттын жашоо чыгармачылыгы болуп саналат.

Негизги сөздөр: мекенчилдик, Ата Мекен, сүйүү, жоопкерчилик, салт-санаа, ар намыс, тарбия, жоокер, каарман, адилет, морал, нрава, маданият, цивилизация.

В этой статье рассмотрен вопрос патриотизма кочевых народов, который в данное время является актуальной. Значение ценности патриотизма кочевых народов интерпретировано на культурно-познавательном аспекте. Были утверждены особенности патриотизма кочевых народов и были предложены варианты распространения патриотизма среди общества. Тема патриотизма у кочевых народов, которая включает в себя время от древней истории до наших дней глубока также, как корни патриотизма. Патриотизм у кочевых народов встречается в исторических каменных памятниках, в фольклоре и в мифических произведениях. Так как мифологическое подсознание у кочевых народов имела одинаковую характерную черту. Мирозрение каждого народа были схожими в некоторых чертах и верили в того героя, защищавшего народ и земли, Родину. Герою присуждалась некая особенность от Всевышнего, вот это понятие пытались отразить в фольклоре. Патриотизм в давности являлся жизненным стержнем творчества человека.

Ключевые слова: патриотизм, Родина, любовь, ответственность, традиция, гордость, воспитание, воин, храбрый, справедливость, мораль, нрава, культура, цивилизация.

This article is about patriotism of nomadic people, which is an actual nowadays. Meaning and values of patriotism was interpreted on culturally cognitive aspect we noted features of patriotism. And gived options for dissemination of patriotism to the public. The theme of patriotism among nomadic peoples, which includes time from ancient history to our days is deep, as well as the roots of patriotism. Patriotism among nomadic peoples is found in historical stone monuments, in folklore and

in mythical works. Since the mythological subconscious of nomadic peoples had the same characteristic feature. The worldview of each people was similar in some ways and believed in the hero who defended the people and lands, the Motherland. The hero was awarded a certain feature from the Most High. This concept was tried to reflect in folklore. Patriotism in the past was the lifeblood of man's creativity.

Key words: patriotism, motherland, love, responsibility, tradition, fairness, warrior, honor, morals, customs, culture, civilization.

Азыркы мезгилде ар бир улут өз тарыхына кызыгып, аны соңку илимий стилде анализге алууга бел байлап жаткан маалы. Мына ушундай илимий анализге муктаж болуп турган азыркы учурдун актуалдуу темаларынын бири мекенчилдик темасы деп ойлойм.

Бүгүнкү күндө мекенчилдик феноменин ар кандай чечмелеп келишет. Ал саясий, маданий өнүттө каралып өзүнүн маңыздуулугу, маанисинин терендиги менен актуалдуулугу артып келет. Мекенчил бул – мекенди сүйүүчү, коргоочу, урматтоочу адам. Философиялык аныктамага ылайык, мекенчилдик мекендин кызыкчылыгын коргоого умтулган, анын кечээкиси, бүгүнкүсү жана эртеңкиси менен сыймыктанган, мекенди сүйгөн социалдык сезим, нравалык жана саясий принцип.

“Мекенчилдик “ түшүнүгү ар түрдүү өлкөлөрдө жана ар кандай мезгилде ар түрдүү маанини берген. Мисалы, байыркы Грециянын шаар мамлекеттериндеги мекенчил полистер мамлекетти коргоочулар катары бааланса, Францияда улуу революция мезгилиндеги “мекенчилдик” феномени “революционер” түшүнүгү менен синонимдеш болгон. Россияда болсо, мекенди коргоочу, милдеттүү кызмат, аскер маанисинде болуп, советтик мезгилдеги Кыргызстанда “мекенчилдик” союздук республиканы коргоо багытын көздөп келсе, азыркы күндө ааламдашкан алкактын таасирине кабылып, бир топ өзгөрүүлөр менен коштолуп келет.

Тарыхый өнүгүү жолундагы мекенчилдик түшүнүгүндө мурунку маани-мазмун жоголуп, жаңы өзгөчөлүктөр пайда болууда. Биринчиден, коомдогу мекенчилдикке басым жасоо жана аны кабылдоонун денгээли өзгөрүүдө. Экинчиден, ар кандай тарыхый доордо мекенчилдиктин өзүнүн өзгөчөлөнгөн субъектиси болгон (белгилүү тап, социалдык тайпа). Үчүнчүдөн, мекенчилдин образы жана коомдук аң-сезимдеги мекенчил-ишмердүүлүк түшүнүгү өзгөрдү. Тактап айтканда, бүгүнкү күндө жүрүш-туруш, жарандык активдүүлүк жана жоопкерчилик мекенчилдин ишмердиги катары түшүнүлө баштады.

Мекенчилдиктин негизги компоненттери катары төмөнкүлөрдү белгилей кетели: 1) Аффективдүү, эмо-

ционалдуу (мекенге берилүү жана сүйүү); 2) Когнитивдүү (объектиге болгон өздүк мамилесиндеги мекенчилдик сезимдери, мекенге болгон мамилесиндеги жана анын тарыхын, маданиятын билүүдөгү милдетти сезүү). Демек, мекенчилдик коом, адам, инсан, мамлекет менен байланышкан табигый сезим катарындагы түшүнүк десек болот. Белгилүү инсандардын пикирине ылайык, “адамзаттын жеке жашоосунун коомдук кызыкчылык менен биригүүсү” [3, 43-б.] мекенчилдиктин мазмунун айгинелейт.

Биздин заманга чейинки миңдеген жылдык тарыхты өз ичине камтыган көчмөндөрдүн жашоосундагы мекенчилдик темасына келсек, алардагы мекенчилдиктин тамыры да тереңде. Көчмөн элдердеги мекенчилдик пафос тарыхый таш эстеликтеринде фольклордо, мифтик чыгармаларында көрүнөт. Анткени мифологиялык аң-сезим бардык көчмөн эли үчүн бирдей мүнөздүү белгиге ээ болгон. Ар бир элдин дүйнө таануусу жалпысынан окшош болуп, элди, жерди, мекенди коргоочу баатырга жаратуучу тарабынан өзгөчөлүк ыйгарылаарына ынанышкан. Мына ушул түшүнүктү фольклордо чагылдырышкан.

Мекенчилдик бул адамзаттын жашоо чыгармачылыгы болуп саналат. Ошондой эле мекенчилдик адамзаттын ар бир муунунун социалдык сезиминде жашап келгендиктен, көчмөн элден калган бул сезим азыркы күндүн мууну менен бирге өмүр сүрүүдө. Анткени мындай сезим баалуулуктарга негизделген мамлекет, маданият, тарых, жалпы эле жашоо образды өз ичине камтыйт. Мекенчилдик руханий салт менен тыгыз байланышта болгондуктан бул сезимсиз инсандын калыптануу процесси жүрбөйт. Көчмөн элдеги патриоттуулук өз жерин, өз куралын, өз элин сүйүү менен байланышкандыгы белгилүү. Ошондуктан, курал талашуу, жайыт талашуу жер талашуу сыяктуу көрүнүштөр бар экендиги айтылып келет. Ошого карабастан, көчмөн элдер жан дүйнөсүндөгү табигый улуу сезимди кийинки муунга мурастаткандыгы талашсыз чындык.

Мекенчилдик түшүнүгү байыркы көчмөн элдердин жан дүйнөсүнүн теренинен орун алган десем жанылышпайм. Алар кесиптенген чарбасына ылайыкташып, көчүп-конуп, жер которуп жүргөндүгүнө карабастан, элин сырткы күчтөрдөн коргогон, жерин бирөөгө тарттырбастан сактаган. Себеби ошол доордогу көчмөн уруулар бири биринен коргонуу менен аскердик турмушта жашашкан. Ю.С. Худяковдун пикирине, ылайык: “согуш” деген сөз байыркы арийлердин-индоирандыктардын өлүү тилинде “борьба за захват коров” дегенди түшүндүргөн [1, 22-б.]. Ар бир уруу тышкы душмандардан коргонуу максатында аскер кураган, кийинчерээк бул багыт жогорулап, уруулар биригип, күчтүү мамлекет, көчмөн империясы түзүлгөндүгү белгилүү. Мындай империянын негизги саясаты, айрыкча тышкы саясаты “бүткүл көчмөн этносторду өзүнүн бийлигинин астына бириктирүү, ошондой эле отурукташкан, дыйканчылык менен жашаган элдерди багындыруу, баш ийдирүү болгон

[1, 21-б.] деген Ю.С. Худяковдун идеясынын маанилүүлүгүнө токтолгон Г.Жаманкулова: “Согуштун уюштурган жана үстөмдүк жүргүзгөн этнос дайыма болуп туруучу согуштардын жүрүшүндө кырылып, азайып, кол алдындагы башка урууларга аралашып кетип турган” [2, 2-б.] дейт.

Ю.С. Худяковдун белгилөөсү боюнча мамлекет кыйрагандан кийин айрым учурда мындай этностун дүйнөлүк тарых аренасынан да такыр жок болуп кеткен учурлары да көп эле учурайт. Көчмөндөр империясы канчалык кең аймакты ээлеп, элдер канчалык көп баш ийдирилсе, андай империя ошончолук тез кыйраган жана башка көчмөн мамлекетке орун бошотуп турган” [2, 29-б.] деген пикирге кошулуу менен мындай көрүнүшү кыргыз элинин турмушунан да кездештирүүгө боло тургандыгын кошумчалай кетелик. Анткени кыргыз элинин тарыхы байыркы элдердин ичинде этнос катары көчмөндөрдүн тарыхы менен түздөн түз байланышта, бирок төмөндөө дегенде - кыргыздар этнос катары жоголуп кетишкен эмес, каганат катары жоголгон, бирок мамлекеттүүлүгү сакталып калгандыгы окмуштуулар тарабынан белгиленген [2, 35-б.].

Мамлекеттүүлүктү сактап калуунун өзү көчмөн кыргыздагы мекенчилдиктин жогорку динамикасы десем жанылбайм. Бул пикиримдин белгилүү окумуштуунун пикирине таянуу менен бекемдесем: “кыргыздын көптөгөн башка этностордон айырмаланып, каганат жоюлгандан кийин да мамлекеттүүлүгүн, аскер базасын, курал-жарактарын кийинки жаңы мезгилге чейин сактап калышы – кыргыздардын өз элинин көз карандасыздыгы, жеринен бүтүндүгү үчүн жанын аябаган баатыр, кийинки келечек муундарга кам көргөн даанышман адамзаттагы бийик сапаттарды (эли жерин сүйүү, патриоттуулук, биримдүүлүк, баатырдык, камкордук ж.б.) бийик туткан эл болгондугунан кабар берет [2, 36-б.].

Ошого карабастан баатыр көчмөндөрдүн азыркы урпактары бүгүнкү күндө мекенчилдик тарбияга абдан муктаж. Анткени жогоруда белгилеп өткөндөй, азыркы коомдо мекенчилдик түшүнүгүнүн динамикасы төмөндөп кеткендиги байкалат. Бул көйгөйдү чечүү үчүн азыркы муунга техника, технологияга көз каранды болбостон, ата салтын улаган чечендик, билимдүүлүк, курчтук, мекенчилдик, айбаттуулук, жоокердик, абийир, ар-намыс, адамгерчилик багытын терең өздөштүрүү сунушталат. Мекенчил, билимдүү, илимдүү болбосок, мекенди көздүн карегиндей сактабасак баш аламан, чыр чатактарга жол берсек, ааламдашкан саясат курмандыгына айлануу коркунучу жагын турган сыяктанат.

Адабияттар:

1. Худяков Ю.С. Сабля багатыра, 2003, 21-22-бб.
2. Жаманкулова Г. Кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун тарыхы. - Б., 2014. - 29-35, 36-бб.
3. Мазур М.А., Ванюкова Я.А. Эволюция понятий патриотизма и патриотического воспитания // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2010, №4 (43).

Рецензент: к.филос.н., доцент Токтогулова Г.Т.